

საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო
**გარემოსდაცვითი ნებართვისა და სახელმწიფო
ეკოლოგიური ექსპერტიზის დეპარტამენტი**

საქართველო, 380062 თბილისი, ფალიაშვილის ქ. 87. ტელ: 25-20-50; ფაქსი: 29-41-24

სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტიზის

დასკვნა პროექტზე

№ 63

“12” 12 2002 წ.

1. საერთო მონაცემები

1. პროექტის დასახელება –	სამხრეთ კავკასიის მილსადენი
2. საქმიანობის კატეგორია –	პირველი
3. პროექტის სტადია –	გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიში
4. პროექტი შედგენილია –	URS, Dzelkva, ERM
5. ობიექტის ადგილმდებარეობა –	საქართველოს ტერიტორია
6. დამკვეთი –	BP Exploration (Shah Deniz) LTD
7. პროექტი წარმოდგენილია –	BP Exploration (Shah Deniz) LTD
8. საპროექტო მასალები მიღებულია	16. 11. 2002 წ.

II. ძირითადი საპროექტო გადაწყვეტილებანი

1. ზოგადი ინფორმაცია

საქართველოს კანონების „გარემოსდაცვითი ნებართვის შესახებ“ და „სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტიზის შესახებ“ მოთხოვნათა შესაბამისად წინამდებარე დასკვნა მომზადებულია სამხრეთ კავკასიის მილსადენის „ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასება“-ს საბოლოო ანგარიშის მიმოხილვის, განზოგადებისა და შესწავლის საფუძველზე. წარმოდგენილი დოკუმენტაცია შედგებოდა ერთი დოკუმენტისაგან:

- „ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასება“; განსახილველი სამხრეთ კავკასიის მილსადენის პროექტი - მოხსენება: ოქტომბერი 2002 წ;

2. პროექტის შემადგენლობა

სამხრეთ კავკასიის მილსადენი

სამხრეთ კავკასიის მილსადენი პროექტით გათვალისწინებულია 7,3 მილიარდი მ³ ბუნებრივი აირის ტრანსპორტირებისათვის წელიწადში, ქ. ბაქოს მიმდებარედ არსებული (გაფართოებული) ტერმინალიდან, საქართველოს ტერიტორიის გავლით, თურქეთის რესპუბლიკაში.

მილსადენის მთლიანი სიგრძე აზერბაიჯანსა და საქართველოში შეადგენს 691 კილომეტრს, რომელშიც საქართველოს ტერიტორიაზე გამავალი მონაკვეთის სიგრძე - 248 კმ-ია. მილსადენის დიამეტრი 42^{II}-ის ტოლი იქნება. გარდა თვით 248 კმ-იანი მილსადენისა საქართველოს ტერიტორიაზე განთავსებული იქნება ინფრასტრუქტურაში შემავალი შემდეგი მოწყობილობები: წრევის დამწვევი და საზომი სადგური, ბუნებრივი გაზის განაწილების მილფელის უბანი, სარქველების ფუნქციონირების სადგურები, კათოდური დაცვის სისტემა, ოპტიკურ-ბოჭკოვანი კომუნიკაციის სისტემა და კომპიუტერული პროგრამით გათვალისწინებული, მთლიანობაში მილსადენისა და მისი ინფრასტრუქტურის კონტროლისა და უსაფრთხოების სისტემა. გეგმის შესაბამისად მშენებლობის დაწყება გათვალისწინებულია სავარაუდოდ 2004 წლის ივლისში, სამშენებლო სამუშაოების დაბრუნება და მილსადენის ექსპლუატაციაში გაშვება 2005 წლის ბოლოს.

მასპინძელი ქვეყნის შეთანხმება განსაზღვრავს განსახილველი პროექტის გარემოსდაცვით სტანდარტებსა და ნორმებს. შეთანხმდნენ, რომ გამოყენებული იქნეს ნიდერლანდების, ავსტრიისა და ევროკომისიის დირექტივების 85/377/EEC გარემოსდაცვითი სტანდარტები. აღნიშნული ყურადღების ცენტრში აქცევს სკმ-ის პროექტის იმ ნაწილს, რომელიც საქართველოს ტერიტორიაზე მილსადენის გაყვანას ეხება.

3. ექსპერტიზის მიღვობა საკითხისადმი

საექსპორტო მიმოხილვის მიზანს წარმოადგენს დაადგინოს მოიცავს, თუ არა წარმოდგენილი საექსპერტო დოკუმენტები ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასებისას საკმარის ინფორმაციას, რაც გარანტიას მისცემს საქართველოს მხარეს, მიიღოს სრულფასოვანი გადაწყვეტილება. იმ შემთხვევაში, თუ აღმოჩნდება არსებითი ხარვეზები, აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით ინფორმაციული ნაკლებობა შეფასდება და გარემოსდაცვით ნებართვაში პირობების სახით წარედგინება BP Exploration (Shah Deniz) LTD-ს.

გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს საექსპერტო კომისიამ საექსპერტო სამუშაოთა ჩატარებასთან დაკავშირებით საფუძვლად აიღო „ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასების“ ქართული ვარიანტი.

დოკუმენტაციის განხილვისა და საექსპერტო შეფასებების მომზადების დროს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს საექსპერტო კომისიამ ფართოდ გამოიყენა სხვადასხვა მხარეთა მიერ გაკეთებული კომენტარები ბსკზმ-ს პროექტის შესახებ.

4. რეკომენდაციები

მარშრუტის შერჩევა

ბსგზშ-ს მოხსენებაში შეფასებულია ოთხი კორიდორი:

- აღმოსავლეთის კორიდორი;
- ცენტრალური კორიდორი;
- მოდიფიცირებული ცენტრალური კორიდორი;
- დასავლეთის კორიდორი.

BP-ს მიერ შერჩევისას უპირატესობა მინიჭებული იქნა მოდიფიცირებული ცენტრალური კორიდორის მიმართ. სხვა კორიდორები უგულვებელყოფილი იქნა.

შერჩევის ძირითად კრიტერიუმად მიღებული იქნა შემდეგი საკითხები: მილსადენის განთავსების ტერიტორია და საშიში გეოლოგიური მოვლენები (მეწყრები ეროზიები და სხვა); ბუნებრივი გარემო, სოციალური ასპექტები; უსაფრთხოება; ტერიტორიის მშენებლობისათვის ვარგისიანობა; გარემოს პირველადი სახით აღდგენის შესაძლებლობა. საქსპერტო კომისიის მიერ აღნიშნული იქნა, რომ ზემოთ მოყვანილი შეფასება ნაწილობრივ არასრულია და ამასთან არ არის ყველა საკითხის შეფასება გამჭვირვალე.

დასავლეთის კორიდორი და აღმოსავლეთის კორიდორი უარყოფილი იქნა გარკვეულ საფუძვლებზე დაყრდნობით, თუმცა საქსპერტო კომისია მთლიანად არ ეთანხმება ზოგიერთ საკითხს და მიაჩნია, რომ კარგი იქნებოდა განხილული ყოფილიყო დამატებითი ერთი ალტერნატივა ევრეთწოდებული „ყარაყაია“-ს მარშრუტი (ფაქტიურად კორიდორი) და მომხდარიყო მისი შეფასებაც.

გეოსაშიშროებები

საქსპერტო კომისიამ ყურადღებით განიხილა სკმ-ის ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასების მოხსენების ის ნაწილი, რომელიც ეხება მარშრუტის დაახლოვებით 36 კმ-იან ზონას. განხილვისას ძირითადი ყურადღება გამახვილებულია ცხრაწყაროს უღელტეხილიდან სოფ. საყუნეთის აღმოსავლეთ პერიფერიამდე, რადგან გეოლოგიურ-ჰიდროგეოლოგიური პირობების სირთულით ეს მონაკვეთები ყველაზე მწვავედ სენსიტიურ უბანს წარმოადგენს გაზსადენის მთლიან სიგრძეში.

განსაკუთრებით გამოყოფილი იქნა ცხრაწყაროს, ციხისჯვრის, კოდიანას, ტყემლანასა და მინადის მონაკვეთები აქ არსებული მეწყერსაშიში მდგომარეობის მხედველობაში მიღებით. ექსპერტებმა გამოთქვეს აზრი, რომ საჭიროა ამ უბნებზე მდგომარეობის არსებითად უფრო ღრმად შესწავლა, რაც გამოიხატება ფერდობის მდგრადობის მოდელირების ჩატარებაში, ბუნებრივი, ტექნოგენური და სეისმური ფაქტორების გათვალისწინებით.

მდინარეთა გადაკვეთები

ბაქო-სუფსის ნავთობსადენის მშენებლობისა და მისი შემდგომი ექსპლუატაციის პერიოდში მიღებული გამოცდილების ანალიზიდან გამომდინარე გამომდინარე სამხრეთ კავკასიის მიკსადენით მდინარეთა (აქტიური და სიღრმითი ეროზიის მქონე ხეობების, ასევე ღვარცოფული ხეობების) გადაკვეთებისას არასასურველი მოვლენების თავიდან აცილების მიზნით აუცილებლად მიგვაჩნია გათვალისწინებული იქნას ყველა ის ბუნებრივი თუ სტიქიური მოვლენა, რომელიც წყლის ობიექტთან არის დაკავშირებული. აღნიშნულის მხედველობაში მიღებით ყველა მდინარის (აქტიური და სიღრმითი ეროზიის მქონე ხეობების, ასევე ღვარცოფული ხეობების) გადაკვეთებისათვის შედგენილი იქნას ცალკეული პროექტები წყლის მაქსიმალურად მოსალოდნელი ხარჯების, ნატანის (სელიმენტების) მოძრაობის რეჟიმის, სიღრმითი და ლატელარული გარეცხვებისა და კალაპოტის მოსალოდნელი ცვალებადობის მხედველობაში მიღებით; აღნიშნული პროექტები წარდგენილი იქნას საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროში დასამტკიცებლად.

რისკის შეფასება

სამხრეთ კავკასიის მილსადენის გეოლოგიურად საშიში მოვლენების მქონე უბნებზე გატარებისას, მიუხედავად წარმოდგენილ დოკუმენტაციაში ასახული შემარბილებელი ღონისძიებებისა, რომელთა განხორციელების შემთხვევაში ბუნებრივი გაზის გაფრქვევის/გაჟონვის ალბათობა მინიმუმამდე იქნება დაყვანილი, არსებობს რისკის შემცველი პირობები, რომელთა მხედველობაში მიღება აუცილებლად მიგვაჩნია. აღნიშნულთან დაკავშირებით:

BP Exploration (Shah Deniz) LTD-მ უნდა განახლოს გარემოსდაცვითი რისკის შეფასების ანგარიში (ERA), რომელშიც ასახავს ყველა დამატებით მოპოვებულ ინფორმაციას გაზსადენის მარშრუტის იმ უბნებისათვის, რომლებიც სპეციფიური არიან გარემოს მგრძობიარობის ან აშკარად გამოხატული რისკების (გეოსამიშროება, მესამე მხარის ჩარევა და სხვა) თვალსაზრისით, ამასთან უზრუნველყოფს რისკის შემარბილებელი ღონისძიებების განხორციელებადობას პროექტის ტექნიკური, ტექნოლოგიური, მართვის ზედამხედველობის და მონიტორინგის ასპექტების თვალსაზრისით.

რეაგირება ავარიულ სიტუაციებზე

შშენებლობის დამთავრებისა და გაზსადენის ფუნქციონირების დაწყებამდე BP Exploration (Shah Deniz) LTD-მ უნდა შეადგინოს ბუნებრივი გაზის გაფრქვევა/გაჟონვაზე რეაგირების გეგმა, რომელშიც სხვა საკითხებთან ერთად აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს, რომ გაზსადენის მთელი მარშრუტის გასწვრივ უნდა შექმნილი იქნას ბუნებრივი გაზის შესაძლო გაფრქვევა/გაჟონვის მიმართ მოწყვლადი ჰაბიტატების გარემოსდაცვითი პრობლემების ამსახველი რუკები;

ასევე შედგენილი უნდა იქნას ბუნებრივი გაზის შესაძლო გაფრქვევა/გაჟონვის და მასზე რეაგირების სიტუაციური სცენირება, რომლებშიც გათვალისწინებული იქნება ადგილობრივი პირობები;

ბუნებრივი გაზის გაფრქვევის/გაჟონვის პრევენციის საშუალებები

გაზსადენიდან ბუნებრივი გაზის გაფრქვევა/გაჟონვიდან პრევენციულ საშუალებებში სხვა საკითხებთან ერთად აუცილებლად იქნას გათვალისწინებული ქვემოთ დასახელებული საკითხები:

- გამოყენებული იქნას საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი ხარისხის უზრუნველყოფის კონტროლის სისტემები შშენებლობის პერიოდისათვის;
- გაზსადენის სიგრძეზე დამონტაჟებული იქნას გაჟონვის დეტექტორების თანამედროვე სისტემები;
- გაზსადენის ექსპლუატაციის მთელ პერიოდში განხორციელდეს ტრასის რეგულარული პატრულირება;
- გაზსადენის კოროზიისაგან დაცვის მიზნით გათვალისწინებული იქნას მისი კათოდური დაცვა და მილსადენის საიზოლაციო საფარის რეგულარული შემოწმება;
- გაზსადენის ტექნიკური პროექტი უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნებს;
- პერიოდულად განხორციელდეს შემეცნებითი პროგრამები ადგილობრივი მოსახლეობისთვის, რაც გამიზნული იქნება მესამე მხარის თავიდან ასაცილებლად.

არსებული გარემო პირობების დამატებითი შესწავლა-შეფასება

საექსპერტო კომისიას მიაჩნია, რომ გარემოსდაცვითი მიმართულებით მგრძობიარე ტერიტორიებზე BP Exploration (Shah Deniz) LTD-მ წარმოდგენილ ანგარიშში ასახული პირობების ზევით დამატებითი შესწავლა-შეფასების მიზნით უნდა შეიმუშაოს გარემოსდაცვითი მონიტორინგის პროგრამა და მისი ეტაპობრივი განხორციელების გეგმა. დამატებით შესწავლა-შეფასებაში იგულისხმება მონაცემების მოპოვება, რომელიც ხელს შეუწყობს ბუნებრივი გაზის შესაძლო

გაფრთხილება/გაფრთხილების რისკის შეფასების სრულყოფას. მონიტორინგის პროგრამა და გეგმა უნდა მომზადდეს, როგორც მოკლევადიანი (მ/შენებლობის ფაზა), ასევე გრძელვადიანი (ექსპლუატაციის ფაზა) მონიტორინგისათვის.

გეოსაშიშროებასთან დაკავშირებული მაღალი რისკის მქონე ტერიტორიებზე გამავალი მილსადენის მონაკვეთის მდგომარეობა რეგულარულად უნდა კონტროლირდებოდეს, რაც აუცილებელია მილსადენის მთლიანობის დარღვევის საშიშროების დროულად აღკვეთისათვის.

მენეჯმენტისა და მონიტორინგის გეგმები

სამხრეთ კავკასიის მილსადენის პროექტის ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშში ასახული შემარბილებელი ღონისძიებების ნაწილის განხორციელება მოხდება მენეჯმენტი გეგმების შესაბამისად, რომლებიც მსოფლიო ბანკის წესების და სახელმძღვანელო პრინციპების მოთხოვნათა შესაბამისად გადაეცემა სსსკ-ს. რაც შეეხება მონიტორინგის პროგრამას BP Exploration (Shah Deniz) LTD-მ სხვა საკითხებთან ერთად უნდა გაითვალისწინოს, რომ მასში ასახული იქნას: გასაზომი პარამეტრები, მონიტორინგის მეთოდოლოგია, დეტექტირების საზღვრები (შესაბამისი კანონმდებლობისა და სტანდარტების მითითებით), პროგრამაში მთავრობის პასუხისმგებლობის საკითხები, ვალდებულებათა გადანაწილების საკითხები, მონიტორინგული შეფასების სიხშირე და დრო, მონიტორინგის მიმდინარეობის და შედეგების ანგარიშგების საკითხები.

ამასთან BP Exploration (Shah Deniz) LTD-მ უნდა განსაზღვროს შემარბილებელი ღონისძიებები და პასუხისმგებლობები და როგორც მშენებლობის (რეგულარულად), ასევე მომდევნო ეტაპზე (საჭირო პერიოდულად) მოაწოდოს მონიტორინგი პროგრამის შედეგები გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს.

სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტიზის პროცესში ჩამოყალიბებული საკითხები, რომლებიც ასახულია წინამდებარე დასკვნის III თავში, წარმოადგენენ გარემოსდაცვითი ნებართვის გაცემისთვის საჭირო ღონისძიებებს და დანართის სახით წარედგინება BP Exploraition (Shah Deniz) LTD-ს გარემოსდაცვითი ნებართვასთან ერთად.

ვალდებულებები სამშენებლო სამუშაოების მიმდინარეობის პერიოდში

BP Exploration (Shah Deniz) LTD-მ მშენებლობის მიმდინარეობის პერიოდში უნდა გაითვალისწინოს, რომ აუცილებელია მილსადენის დერეფანთან მისასვლელი დროებითი გზების მოწყობის პროექტების შედგენა, მშენებლობის პერიოდში მოქმედი სამშენებლო ბანკების წყალმომარაგებისა და გამოყენებული წყლების ჩაშვების საკითხების მოგვარება, ასევე ნავთობსადენით თევზის რეწვისა და აღწარმოების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი მდინარეების გადაკვეთაზე სამუშაოთა დაწყებამდე შეფასებული იქნას იქთიოფაუნაზე მოსალოდნელი ზიანი და ყველა კონკრეტული შემთხვევისათვის განსაზღვრული იქნას იქთიოფაუნის სახეობათა რეაბილიტაციისათვის საჭირო საკომპენსაციო სახსრები.

III. შპს-ს მენეჯერი

სამხრეთ კავკასიის მილსადენის პროექტზე გარემოსდაცვითი ნებართვის პირობებით
გათვალისწინებული ღონისძიებები

1. რისკების შეფასება

- 1.1 BP Exploration (Shah Deniz) LTD განაახლებს რისკის შეფასების ანგარიშს, რომელშიც აისახება ყველა დამატებითი ინფორმაცია გაზსადენის მარშრუტის იმ უბნებისათვის, რომლებიც სპეციფიურია გარემოს მგრძობიარობის, ან აშკარად გამოხატული რისკების (გეოსაშიშროება, მესამე პირის ჩარევა) თვალსაზრისით, სადაც გაზსადენი მნიშვნელოვნად უახლოვდება ნავთონსადენს და გაზსადენზე წამოჭრილმა პრობლემებმა შესაძლებელია საშიშროება შეუქმნას ნავთობსადენის უსაფრთხოებას; რისკის მოდელირება გაითვალისწინებს გაზსადენის ზეგავლენას ნავთობსადენზე.
- 1.2 თუ რისკის ფაქტორების დამატებითი შესწავლა დაადასტურებს გაზრდილ რისკს, და საჭიროდ ჩაითვლება BP Exploration (Shah Deniz) LTD შეიმუშავეს რისკის შემარბილებელ დამატებით ღონისძიებებს;
- 1.3 BP Exploration (Shah Deniz) LTD უზრუნველყოფს რისკის შემარბილებელი დამატებითი ღონისძიებების განხორციელებას პროექტის ტექნიკური, ტექნოლოგიური, მართვის, ზედამხედველობისა და მონიტორინგის ასპექტების თვალსაზრისით.
- 1.4 BP Exploration (Shah Deniz) LTD გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს წარუდგენს რისკის შეფასებასთან დაკავშირებულ ნებისმიერ ახალ ინფორმაციას, მშენებლობის დაწყებამდე არაუგვიანეს 4 კვირით ადრე;

2. გეოსაშიშროებები

- 2.1. BP Exploration (Shah Deniz) LTD ჩაატარებს მეწყერსაშიში უბნების, კერძოდ: ცხრაწყაროს, კოდიანას, ტყემლანას საკუნეთისა და მინამის მონაკვეთების დამატებით შესწავლას. დამოუკიდებელი საერთაშორისო ექსპერტები, ქართველი ექსპერტები და BP Exploration (Shah Deniz) LTD –ს წარმომადგენლები შეხვდებიან და განიხილავენ იმ პოტენციური მეწყერსაშიში უბნების ტექნიკურ შეფასებას, რომელსაც შესაძლებელია შემდგომი კვლევა დასჭირდეს. ამ ჯგუფის მიზანი იქნება, განსაზღვროს შესაბამისი მეთოდოლოგიები, ხოლო BP Exploration (Shah Deniz) LTD განახორციელებს ნებისმიერ ასეთ მეთოდოლოგიურ ცვლილებებს, თუკი ამის აუცილებლობა წარმოიშობა ამ შესწავლის/კვლევის საფუძველზე;
- 2.2. BP Exploration (Shah Deniz) LTD შეისწავლის მეწყერულ მოვლენებს და ჩაატარებს ფერდობის მდგრადობის მოდელირებას ბუნებრივი, ტექნოგენური და სეისმური ფაქტორების გათვალისწინებით.
- 2.3. BP Exploration (Shah Deniz) LTD განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევს გაზსადენის ტრასის მიერ მშრალი ხეებისა და ღვარცოფული მოვლენების განვითარების რისკის მქონე უბნების გადაკვეთის ადგილებს;
- 2.4. ზემოხსენებულ პუნქტში მითითებულ უბნებთან დაკავშირებით მიღებული შედეგები წარმოდგენილი იქნება გაზსადენის შესაბამისი მონაკვეთის მშენებლობამდე 3 კვირით ადრე;

3. ბიომრავალფეროვნება

- 3.1. BP Exploration (Shah Deniz) LTD უფრო ფართოდ გაითვალისწინებს ბიომრავალფეროვნების დაცვასთან დაკავშირებულ ღონისძიებებს. განსაკუთრებით გამოყოფს დაცულ და ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით მაღალი მგრძობიარობის მქონე

- ტერიტორიების, მათ შორის: ბედენის პლატოს, სანთას, თავკეუთილის მთის, ნარიანის ველის მართვის სპეციფიურ საკითხებს;
- 3.2. BP Exploration (Shah Deniz) LTD დააზუსტებს და დაიტანს რუკაზე 1:50 000 (ან უფრო მსხვილი) მასშტაბით ინფორმაციას წითელ ნუსხაში შეტანილი სახეობების შესახებ და დაცული სახეობების სრულ ნუსხას;
 - 3.3. BP Exploration (Shah Deniz) LTD განსაზღვრავს ცოცხალი ბუნების შეფასების პარამეტრებს, ინდიკატორებს, კვლევის ფარგლებს;
 - 3.4. BP Exploration (Shah Deniz) LTD განსაზღვრავს მეთვალყურეობის მეთოდებს;
 - 3.5. BP Exploration (Shah Deniz) LTD დამატებით დაადგენს ტყის დაცვისა და აღდგენის სპეციფიურ საკითხებს ფუნქციონალური კატეგორიების მიხედვით (წყალდამცავი, ეროზიის საწინააღმდეგო, აღდგენითი);
 - 3.6. BP Exploration (Shah Deniz) LTD აღმოუჩენს მხარდაჭერას საქართველოს შესაბამის სახელმწიფო უწყებებს გაზსადენის მარშრუტის მშენებლობის დერეფანში არსებული დაცული და/ან პოტენციურად დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმების შემუშავებაში;
 - 3.7. BP Exploration (Shah Deniz) LTD განსაზღვრავს ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ზომებს, რომელსაც ასახავს მონიტორინგის გეგმაში და ამ საკითხთან დაკავშირებით მოპოვებულ დამატებით ინფორმაციას პერიოდულად (არანაკლებ წელიწადში ერთხელ) წარუდგენს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს.
 - 3.8. BP Exploration (Shah Deniz) LTD განსაკუთრებით გაამახვილებს ყურადღებას ბიომრავალფეროვნების მგრძობიარე და დაცული სახეობების მიმართ და თავის სამუშაოს წარმართავს ისე, რომ პროექტის განვითარების ნებისმიერ ფაზაზე მაქსიმალურად იქნას გამორიცხული ცხოველთა სამყაროს ნებისმიერი შემოფოთება, მათი საბინადრო და კვების არეების მოშლა.

4. მდინარეებისა და ხეობის გადაკვეთები

- 4.1. BP Exploration (Shah Deniz) LTD, საქართველოს ნავთობის საერთაშორისო კორპორაციისა და საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე შერჩეული საერთაშორისო დამოუკიდებელი ტექნიკური კონსულტანტი განიხილავს წყლის ნაკადების გადაკვეთების პროექტებს და საჭიროების შემთხვევაში ამ პროექტებში შეიტანს ცვლილებებს უსაფრთხოების ადექვატური ხარისხის უზრუნველყოფის მიზნით.

5. გაფონვის პრევენციის საშუალებები

- 5.1. უზრუნველყოფილი იქნება საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი ხარისხის /ხარისხის კონტროლის სიტემები მშენებლობისა და ექსპლოატაციის პერიოდში, კერძოდ:
 - გაზსადენის ტესტირება მოხდება საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად,
 - გამოყენებული იქნება გაფონვის დეტექტირების საუკეთესო სისტემები,
 - მოხდება გაზსადენის პატრულირება და კონტროლი მის მთელ სიგრძეზე. ცხრაწყარო-კოდიანას მონაკვეთზე მუდმივმოქმედი, მთელი წლის მანძილზე ადგილობრივად მობილიზებული, ეროვნული, შეუიარაღებელი უშიშროების ჯგუფის შექმნა, რომელსაც ევოლუბა ყველანაირ რელიეფზე გათვლილი სატრანსპორტო საშუალებები და სათანადო კავშირგაბმულობის სისტემები არსებული რელიეფისა და პირობების გათვალისწინებით;
 - ცხრაწყარო-კოდიანას მონაკვეთზე ყველანაირ კლიმატურ პირობებზე გათვლილი მისასვლელი გზების გაყვანა და მომსახურება მილსადენის ექსპლოატაციის მონიტორინგის და სამშენებლო დერეფნის მომსახურებისთვის, ავარიულ სიტუაციებზე რეაგირებისთვის (გარემოსდაცვითი რისკის შეფასებით გათვალისწინებული

დეტექტირების და ჩარევის დროს შესაბამისად) და სახელმწიფოს უშიშროების სამსახურების გადაადგილებისთვის.

- გატარდება კოროზიისაგან დაცვის ღონისძიებები, რაც მოიცავს კათოდურ დაცვასა და მილსადენის ანტიკოროზიულ საფარს,
- შემუშავებული და განხორციელებული იქნება შემეცნებითი პროგრამები ადგილობრივი მოსახლეობისათვის უსაფრთხოების უზრუნველყოფისა და მესამე მხარის ჩარევის თავიდან აცილების მიზნით.

6. რეაგირება ავარიულ სიტუაციებზე (გაზის გაჟონვა)

6.1. ავარიულ სიტუაციებზე რეაგირების გეგმა მოიცავს (მაგრამ არ შემოიფარგლება) შემდეგ საკითხებს:

- სამხრეთ კავკასიის გაზსადენის მთელი მარშრუტის გასწვრივ გაზის შესაძლო გაჟონვის მიმართ მოწვევადი ჰაბიტატების გარემოსდაცვითი რუკების შედგენა;
- შესაძლო გაჟონვისა და მასზე რეაგირების სიტუაციური სცენარები, რომელიც გაითვალისწინებს ადგილობრივ პირობებს;
- რეაგირებისათვის საჭირო აუცილებელი მოწყობილობების, მასალებისა და მომსახურების უზრუნველყოფის გეგმა;
- აუცილებელი მოწყობილობების განთავსების გეგმა და საგანგებო მდგომარეობისას შეტყობინების პროცედურების ორგანიზაციული დეტალები, რომელიც საჭიროა გაზის გაჟონვის შედეგად წარმოქმნილ სიტუაციაზე

7. მენეჯმენტისა და მონიტორინგის გეგმები

7.1. ბსგ ზშ-ში აღწერილი შემარბილებელი ღონისძიებები განხორციელდება მენეჯმენტის გეგმების მეშვეობით. მენეჯმენტის გეგმები გადაეცემა სსსკ-ს, მსოფლიო ბანკის წესებისა და სახელმძღვანელო პრინციპების შესაბამისად. BP Exploration (Shah Deniz) LTD წარმოადგენს მონიტორინგის პროგრამას, რომელიც მათ შორის მოიცავს:

- გასაზომ პარამეტრებს
- მონიტორინგის მეთოდებს
- სინჯების აღების ადგილებს
- დეტექტირების საზღვრებს, შესაბამისი კანონმდებლობისა და სტანდარტების მითითებით
- მონიტორინგის პროგრამაში მთავრობის პასუხისმგებლობებს
- ვალდებულებათა გადანაწილებას
- სიხშირესა და დროს
- მიმდინარეობას და შედეგებზე ანგარიშგებას

BP Exploration (Shah Deniz) LTD განსაზღვრავს შემარბილებელი ღონისძიებებისა და მონიტორინგის პასუხისმგებლობებს და ღონისძიებებს (BP Exploration (Shah Deniz) LTD-ს, კონტრაქტორის, მესამე მხარისა და სამთავრობო სტრუქტურების მიერ) და დეტალებს მიაწვდის გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსა და სსსკ-ს.

BP Exploration (Shah Deniz) LTD მშენებლობის პერიოდში რეგულარულად და მომდევნო ეტაპზე საჭირო პერიოდულობით მიაწვდის მონიტორინგის პროგრამის შედეგებს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს.

8. მშენებლობის მიმდინარეობისას BP Exploration (Shah Deniz) LTD ვალდებულია:

- შეიმუშაოს ადგილობრივი პროექტები გაზსადენის დერეფანთან მისასვლელი დროებითი გზების დაგების შესახებ: ეს პროექტები დასამტკიცებლად წქარდგენილ უნდა იქნას გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროში.
- ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში. გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსთან შეთანხმოს საკითხები, რომლებიც დაკავშირებულია გაზსადენის მშენებლობის პერიოდში მოქმედი სამშენებლო ბანაკების, წყლის მიწოდებასა და ნარჩენი წყლის უტილიზაციასთან;
- გაზსადენის მიერ თევზის სამეურნეო თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი მდინარეების გადაკვეთებზე საშუალების განხორციელებამდე შეაფასოს მოსალოდნელი ზიანი, რომელიც შეიძლება მიადგეს იხტიოფაუნას და განსაზღვროს იხტიოფაუნის სახეობათა რეაბილიტაციის კომპენსაციის საჭიროება

9. არსებული გარემოს დამატებითი შესწავლა

- 9.1. გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით მგრძობიარე ადგილებზე გაზსადენისა და მისი ინფრასტრუქტურის სავარაუდო ზეგავლენის დამატებითი შესწავლის (შეფასების) მიზნით, BP Exploration (Shah Deniz) LTD უნდა შეიმუშაოს გარემოსდაცვითი მონიტორინგის პროგრამა და მისი ეტაპობრივი განხორციელების გეგმა. BP Exploration (Shah Deniz) LTD უნდა მოიპოვოს დეტალური მონაცემები, რომლებიც ხელს შეუწყობს გაზის გაყონვის სავარაუდო რისკის შეფასების სრულყოფას. კომპანიამ უნდა შეიმუშაოს ღონისძიებები, რომლებიც მიიჩნევა პროგრამისა და გეგმის განუყოფელ ნაწილად. BP Exploration (Shah Deniz) LTD გარემოსდაცვითი მონიტორინგის პროგრამა და გეგმა უნდა მოამზადოს, როგორც მოკლევადიანი (მშენებლობის ფაზა), ასევე გრძელვადიანი (ექსპლოატაციის ფაზა) მონიტორინგისათვის. აღნიშნული პროგრამა და გეგმა უნდა წარედგინოს საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს.
- 9.2. გეოსაშიშროებებისა და მაღალი რისკების შემცველ ადგილებზე გამავალი გაზსადენის მონაკვეთების რეგულარული კონტროლის მიზნით, გაზსადენის ექსპლოატაციაში გაშვებამდე BP Exploration (Shah Deniz) LTD უნდა შეიმუშაოს ეროზიის (მეწყერის) კონტროლის გრძელვადიანი გეგმა იმ ღონისძიებების გათვალისწინებით, რომლებიც აუცილებელია გაზსადენის მთლიანობის დარღვევის დროული აღკვეთისათვის. ეს გეგმა ოქმის შესაბამისად უნდა წარედგინოს და განხილული იქნას გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ.
- 9.3. BP Exploration (Shah Deniz) LTD უნდა შეიმუშაოს ნარჩენების მართვის ოპტიმალური სტრატეგია, პროგრამა და გეგმა, რომელიც გაითვალისწინებს წესებს იმ ნარჩენების მართვის ან/და განთავსების შესახებ, რომლებიც წარმოიქმნება მილსადენის მშენებლობისა და შემდგომი ექსპლოატაციის პერიოდში. ნარჩენების მართვის სტრატეგია უნდა ეფუძნებოდეს წარმოქმნილი ნარჩენების მინიმუმამდე დაყვანის პრინციპს და უზრუნველყოფდეს ნარჩენების იმ კლასის მაქსიმალურ უტილიზაციასა და გამოყენებას, რომლის შემდგომი გადაშუშვება და გამოყენება შესაძლებელი იქნება. ნარჩენების მართვის სტრატეგია, პროგრამა და გეგმა უნდა წარედგინოს და განხილული იქნას გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ.
- 9.4. BP Exploration (Shah Deniz) LTD უნდა შეიმუშაოს ამომწურავი გარემოსდაცვითი მენეჯმენტის პროგრამა და მასთან დაკავშირებული გეგმა. აღნიშნული გეგმა უნდა წარედგინოს და განხილული იქნას გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ. ინფორმაცია გეგმაში შემავალ საკითხებთან შესაბამისობის შესახებ რეგულარულად უნდა წარედგინოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს

10. ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან ხელშეკრულებით (HGA) გათვალისწინებული საკითხები

- 10.1 ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან დადებული ხელშეკრულების შესაბამისად BP Exploration (Shah Deniz) LTD ყოველგვარ ძალისხმევას გასწევს ამ დოკუმენტით განსაზღვრული ქმედებების განსახორციელებლად. შედეგები გამოქვეყნდება ანგარიშებში, რომლებიც საჯაროდ გახდება ცნობილი და წარედგინება გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს. BP Exploration (Shah Deniz) LTD რეგულარულ შეხვედრებს გამართავს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსთან ზემოთ ჩამოყალიბებული ვალდებულებების შესრულების მიზნით გაწეული სამუშაოს მიმდინარეობისა და შედეგების თაობაზე.
- 10.2 ამ დოკუმენტში გამოთქმული ნებისმიერი საწინააღმდეგო დებულების მიუხედავად და ასევე ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან ხელშეკრულების 12.3 მუხლის შესაბამისად, რომლის თანახმად BP Exploration (Shah Deniz) LTD ვალდებულია გამომწვევი მიზეზისა და ბრალეულობის მიუხედავად პრაქტიკულად შესაძლებელ ფარგლებში მაქსიმალურად მიიღოს ყველა საჭირო ზომა ზიანის აღმოსაფხვრელად და მიწისა და სხვა დაზიანებული ობიექტების აღსადგენად და გამოსაყენებლად, რაც ექვემდებარება და მოითხოვება 12 მუხლისა და მე-4 დანართში მოყვანილი სტანდარტებითა და წესებით. გასწიოს ზიანის აღმოსაფხვრელად საჭირო ყველა ხარჯი თუ შემდგომი შეთანხმებით დადგინდება, რომ ნებისმიერი ზიანის აღმოფხვრა სრულად შეუძლებელია BP Exploration (Shah Deniz) LTD გაიღებს სრულ, ადეკვატურ და სამართლიან კომპენსაციას იმ ზარალთან მიმართებით, რომლის სრული აღმოფხვრა ვერ მოხერხდა.
- 10.3 ამ დოკუმენტით განსაზღვრული ღონისძიებები უნდა განხორციელდეს ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშის მიხედვით ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან დადებული ხელშეკრულების სრული დავით. ზემოთაღნიშნულიდან არაფერი ცვლის ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან დადებული ხელშეკრულების პირობებს და აქედან გამომდინარე ნებისმიერი დავა უნდა გადაწყდეს მე-17 მუხლით გათვალისწინებული პირობებით
- 10.4 იმ შემთხვევაში, თუ BP Exploration (Shah Deniz) LTD ვერ შეასრულებს წინამდებარე დოკუმენტით ნაკისრ ვალდებულებებს, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს, ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის ხელშეკრულების შესაბამისად, უფლება ექნება მიიღოს ზომები, რათა უზრუნველყოს BP Exploration (Shah Deniz) LTD მიერ ამ ვალდებულებების შესრულება.

IV. დასკვნა

სამხრეთ კავკასიის მილსდენის პროექტის ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშზე გაცემული დასკვნა მხედველობაში იქნეს მიღებული, სამშენებლო სამუშაოების წარმოების ეტაპზე, ასევე გაზსადენის ფუნქციონირების მოელ ეტაპზე.

III თავში მოყვანილი ღონისძიებები წარმოადგენს გარემოსდაცვითი ნებართვის განუყოფელ ნაწილს და აუცილებელია შესასრულებლად.

ბ. ა.

გარემოსდაცვითი ნებართვისა და
სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტიზის
დეპარტამენტის უფროსის
მოვალეობის შემსრულებელი (მოადგილე):

სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტიზის
სამმართველოს უფროსი (განყ. უფროსი):

საქართველოს გარემოსა და
ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო

გარემოსდაცვითი ნებართვა № 0015

კოდი M D 1

"12" დეკემბერი 2002

1. ნებართვის მიმღები სუბიექტი	„ბი-ფი ექსპლორეიშენ (შპს ლენის) ლიმიტედი“
2. საქმიანობის მიზანი	ბუნებრივი გარემოს სრულყოფილი აღდგენა
3. განსახორციელებელი საქმიანობის ადგილმდებარეობა	საქართველოს ტერიტორია
4. დოკუმენტაციის მომამზადებელი ორგანიზაცია	„იორმ“-ი „იუარეს“-ი „ტელქვა“
5. ნებართვის მისაღებად წარმოდგენილი დოკუმენტაცია	სამხრეთ კავკასიის ბიოსფერო ბუნებრივი და სოციალური გარემოს შემოქმედების შესახებ
6. ნებართვის გაცემის საფუძველი	სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტის დასკვნა №63 12.12.02.
7. ნებართვის მოქმედების ვადა	ტერიტორიის ძვლობული ძველის ხელშეკრულების შესაბამისად
8. ნებართვის პირობები	ძალაშია თანდართული „გარემოსდაცვითი ნებართვის პირობებთან“ ერთად დაწარმოი: 11 გვერდზე

საქართველოს გარემოსდაცვითი ნებართვა გაცემულია: გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ

სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტის დასკვნაზე
პასუხისმგებელი პირის ხელმოწერა
(გვარი, სახელი, თანამდებობა)

გ. ქორქოლიანი
დეპარტამენტის
უფროსი

გარემოსდაცვითი ნებართვის გაცემაზე
პასუხისმგებელი პირის ხელმოწერა
(გვარი, სახელი, თანამდებობა)

ნ. ჩხობაძე
მინისტრი

